

Od Više pomorske škole do Pomorskog fakulteta Kotor: Fakultet kao stožer pomorskog obrazovanja i pomorske tradicije

Milena Dževerdanović Pejović

Sažetak: Ovaj rad posvećen je nastanku i razvoju Pomorskog fakulteta Kotor koji ove, 2024. godine, proslavlja šezdeset pet godina rada i postojanja. U radu ćemo dati hronološki osvrt na najvažnije događaje koji su obilježili postojanje Fakulteta, dinamiku rasta i nastajanja novih studijskih programa kao rezultat kontinuiranog razvoja pomorske privrede i prilagođavanja promjenama koje diktira međunarodno pomorsko tržište rada. Stavljajući akcenat na viševjekovnu pomorsku tradiciju Kotora, Boke i Crne Gore čiji je stožer visokog pomorskog obrazovanja Pomorski fakultet Kotor, u radu ćemo se osvrnuti na višedecenijsko djelovanje ove visokobrazovne institucije kao jedne od najstarijih jedinica državnog fakulteta Univerziteta Crne Gore. Izazov je obuhvatiti sve aspekte djelovanja Fakulteta koji je osim obrazovne i naučne djelatnosti i pokretač društvenih i kulturnih aktivnosti u sadejstvu sa ostalim državnim, pomorskim, naučnim i privrednim akterima. Ovdje izdvajamo neke ključne koncepte u težnji da prikazemo bogat socio-društveni, obrazovni i kulturni doprinos Pomorskog fakulteta Kotor. Stoga ćemo se u našem „vjađu” osvrnuti i na mnogobrojne parametre koji definišu rad Pomorskog fakulteta Kotor, kao što su aspekt kvaliteta, međunarodne saradnje, usaglašavanja sa najnovijim standardima poslovanja u nastavnom procesu i članstva u najeminentnijim svjetskim pomorskim organizacijama.

Ključne riječi: Pomorski fakultet Kotor, pomorstvo, razvoj, obrazovanje i nauka, trenutni kurs.

1. Preteče pomorskog obrazovanja

Potreba za obrazovanjem u oblasti pomorstva datira vijekovima unazad imajući u vidu skopčanost čovjeka i mora na području veličanstvenog zaliva Boke Kotorske i njenog zaleđa. Povoljan geografski položaj fjorda oduvijek je činio Boku otvorenom ka svijetu, ali i primamljivom za razne narode i civilizacije. Upravo ova otvorenost prema svijetu doprinijela je da primarno Kotor, Boka i primorski gradovi postanu pomorski centri Jadrana i Mediterana još u antičko doba, a kasnije i stjecište bogatog ekonomskog,

društvenog i kulturnog razvoja. Crna Gora je od davnina poznata kao poprište borbe, a u njenu bogatu istoriju utkali su se brojni narodi i civilizacije uključujući Mlečane, Austrougare, Italijane, Ruse, Francuze i vladavinu Otomanskog carstva [8]. Boka Kotorska je, dakle, preko 1000 godina mjesto susreta istočne i zapadne kulture, jezika, dijalekata, o čemu svjedoči i njena velelepna arhitektura.

Suprotnosti reljefa koji čine surov crnogorski krš i oskudna zemlja sa jedne strane, i Bokokotorski zaliv ili „ljepotica Jadrana” kako ju je Šantić nazvao, uticali su na to da se Bokelji otvore prema svijetu, odnosno da su se Bokelji od davnina otisnuli na more i u svijet [1]. U doba vladavine Mletačke republike (1420-1797) centri bokeljske trgovine postaju Perast, Dobrota i Prčanj, te je poznat podatak da je u XVI vijeku Perast posjedovao 60 brodova, što će biti prekretnica razvoja intenzivnije pomorske djelatnosti ovog mjesta u kasnijim vijekovima [1].

Bokelji su ostavili svoj trag u istoriji pomorstva ne samo učestvujući u pomorskim poduhvatima i bitkama na velelepnim jedrenjacima, već su doprinijeli razvoju duhovnih i civilizacijskih tekovina koje su nesebično darivali svom zavičaju. Zahvaljujući pomorcima, Boka je postala prepoznatljivo i nezavisno stjecište kulture, trgovine i ekonomije, te i pored borbe sa brojnim osvajačima, uspjela je da očuva svoj integritet i autonomiju. Najveću ulogu u prenosu pomorskog znanja, ali i obrazovanja pomoraca u Kotoru prije osnivanja zvaničnih škola, imala je bratovština pomoraca odnosno današnja Bokeljska mornarica [9]. Može se reći da je jedan od ključnih momenata u istoriji Kotora i Boke bio donošenje mošti Sv. Tripuna u Kotor u IX vijeku, tačnije 809. godine. Danas, Bratovština ima ne manje značajnu ulogu u obrazovanju pomoraca i čuvanju kulturnog naslijeđa koje se ogleda kroz saradnju sa ustanovama koje se bave obrazovanjem kadrova u pomorskom sektoru, kao i organizacijom brojnih događaja koji se bave njegovanjem pomorske tradicije [10].

U srednjevjekovnom periodu nisu postojale pomorske škole već licej i gramatikalna škola, tako da su mladići nakon završene vjerske škole bili uposleni kao „mozzi” ili kadeti [9]. Pomorci su svoje iskustvo sticali na brodovima, a znanje dopunjavali na kursevima koje su privatno držali iskusni kapetani. Nakon pet godina plovidbe, polagali bi predviđeni ispit pred stručnom komisijom, te sticali zvanja i preuzimali komandu nad brodovima. Zvanje pomorca podrazumijevalo je velike žrtve i stavljanje drugih ispred sebe, te pridržavanje brojnih etičkih načela. Specifične moralne vrijednosti vezane za pomorski poziv često su zahtijevale spremnost da pomorac podnese žrtve koje bi ga, zarad kolektivnog dobra, često lišavale života [9].

Kao što je već navedeno, vrsni bokeljski pomorci i kapetani sticali su prvenstveno znanje i obrazovanje u privatnim školama od samih pomorskih kapetana i sveštenika. Prve pomorske škole u srednjem vijeku osnovane su u Perastu početkom XVI vijeka, a kasnije u Kotoru (1637), Herceg Novom (1690), te Prčanju i Dobroti [1]. Nema sumnje da je najpoznatija među njima škola koju su pohađali pitomci ruskog cara Petra Velikog u XVII vijeku, od 1697. do 1698. godine, a koju je vodio istaknuti peraški kapetan Marko Martinović. Prva državna pomorska škola osnovana je u Kotoru 1849. godine, pod imenom Nautička škola; nastava se odvijala na italijanskom jeziku, a bila je preteča današnje Srednje pomorske škole Kotor [5].

2. Od „Više” do Pomorskog fakulteta Kotor

2.1. Dinamika razvoja studijskih programa

Ove 2024. godine, Pomorski fakultet Kotor bilježi 65 godina od osnivanja. Mnogobrojni autori navode da je osnivanje Više pomorske škole 19. novembra 1959. godine u Kotoru, koja je danas Kotoranima ali i njenim alumnistima od milja poznata kao „Viša”, početak „jedne nove ere u kojoj će mladi ljudi sticati svoje obrazovanje i svojim prisustvom unijeti nov polet u društveni i kulturni život našeg grada” [7]. Viša pomorska škola u Kotoru prva je visokoškolska ustanova za obrazovanje pomorskog kadra na prostoru bivše Jugoslavije, a ujedno i prva škola za pomorsko obrazovanje u tadašnjoj Republici Crnoj Gori [3]. Značajan podsticaj za nastajanje Više pomorske škole treba tražiti u praktičnim razlozima kao što su dinamičan razvoj pomorske privrede, zahtjevi crnogorskih brodara za stvaranjem stručnog kadra i posebno kadrovske potrebe velike državne kompanije „Jugooceanija” s obzirom na to da je veliki broj pomoraca stekao diplomu oficira na Pomorskom fakultetu u Rijeci, a često tamo i ostajao da živi i radi [4]. Sam početak rada Više pomorske škole bilježi ambicija, ali i nedostatak prostornog kapaciteta, te je nastava na početku izvođena u zgradi tadašnje Srednje pomorske škole dogradnjom novih učionica i namjenskom prostorijom za biblioteku. Škola je počela sa radom na dva odsjeka i to Pomorsko-nautičkom i Brodomašinskom, dok je školske 1960/61. godine osnovan i Pomorsko-ekonomski odsjek [4].

Jačanjem kadrovskih kapaciteta, posebno formiranjem naučno-stručnog jezgra iz oblasti kao što su navigacija, pomorsko pravo, engleski, francuski i italijanski jezik, matematika, elektrotehnika i mašinski predmeti, a ujedno i kao odgovor na potrebe pomorskog tržišta rada, stvorili su se uslovi da novoosnovana pomorska ustanova visokog obrazovanja obogati postojeće studijske programe. S tim u vezi, školske 1965/66. godine obrazuju se dva

nova odsjeka i to turistički i pomorsko-radiotelegrafski odsjek, imajući u vidu potražnju za ovim profilima na brodovima tadašnje jugoslovenske mornarice [4]. Otvaranje novih odsjeka rezultiralo je porastom u broju stručnog pomorskog kadra, te je već sedamdesetih godina prošlog vijeka Viša pomorska škola brojala 26 stalnih nastavnika sa stalnim zvanjem i devet honorarno zaposlenih. Rekonstrukcijom postojećeg objekta riješene su potrebe za povećanjem kapaciteta učionica, laboratorija, kabineta i radio stanice za rad sa studentima radiotelegrafskog odsjeka. Takođe, unutar škole se nalazila biblioteka sa čitaonicom.

Može se reći da su ključnih pet odsjeka tadašnje Više pomorske škole pokrivali potrebe obrazovanja kadrova u pomorskoj privredi i nautičkom turizmu, te da su tehnički i društveni smjerovi iznjedrili stručnjake za široku lepezu pomorskih djelatnosti. Tako su nastavni planovi na nautičkom, brodomašinskom i radiotelegrafskom odsjeku prilagođeni za potrebe pomoraca koji će sa višom stručnom spremom ploviti i upravljati odgovarajućim službama na brodu, dok je pomorsko-ekonomski odsjek bio posvećen obrazovanju budućih stručnjaka iz oblasti pomorskog poslovanja, osiguranja i spoljne trgovine. Najzad, procvat turizma opravdao je potrebu za školovanjem kadrova koji će pohađati turistički odsjek [3].

Važna godina u radu Više pomorske škole u prvim decenijama razvoja je 1972. godina kada je ova važna ustanova pomorskog obrazovanja izmještena na novu lokaciju, u zgradu u kojoj se i danas nalazi pod nazivom Pomorski fakultet Kotor. Zbog svoje pristupačne i dopadljive lokacije koja se nalazi na pedesetak metara od morske obale, ova prepoznatljiva zgrada postala je kulturno obilježje Kotora, Boke, Crne Gore i mjesto kojem se rado vraćaju njeni bivši studenti. Danas, posebno u ljetnjem periodu, zgradu Pomorskog fakulteta, uljuljkanu u dopadljivo zelenilo, često posjećuju brojni turisti privučeni ovim kamenim zdanjem koje podsjeća na stare kapetanske palate.

Niz događaja koji su obilježili sedamdesete godine prošlog vijeka pospješili su dalji institucionalni razvoj Više pomorske škole Kotor. Ovo je prije svega period koji bilježi ubrzan procvat pomorske privrede, izraženo interesovanje za obrazovanjem i studiranjem, te rapidan rast visokobrazovnih institucija u regionu (Viša pomorska škola u Rijeci prerasta u fakultet 1978. godine). Nadalje, osnivanjem Univerziteta „Veljko Vlahović” u Titogradu u aprilu 1974. godine, i brojnih novih fakulteta, narasta potreba za edukovanjem stručnih lica koja će nakon sticanja diplome četvorogodišnjih studija moći ispuniti potrebe za rukovodećim kadrom u brodarskim preduzećima, pomorskim agencijama, lukama, špediterskom sektoru i transportu [4]. Ne manje važno je školovanje kadrova iz oblasti

Od Više pomorske škole do Pomorskog fakulteta Kotor: Fakultet kao stožer...

pomorskih nauka koje će imati za cilj da iznjedri kompetentno nastavno osoblje, te da se na taj način obezbijedi održivost pomorske akademske zajednice. Imajući u vidu sve navedeno, Viša pomorska škola sa tadašnjih pet odsjeka (nautički, brodomašinski, pomorsko-ekonomski, pomorsko radiotelegrafski i turistički) prerasta u Fakultet za pomorstvo 1981. godine sa organizaciono-eksploatacionim odsjekom. Sedam godina kasnije otvara se i Pomorsko-lučki smjer (1988. godine). Iste godine na Fakultetu počinju sa radom magistarske i doktorske studije.

Slika 1 - Zgrada Pomorskog fakulteta Kotor.

Autor fotografije: Stevan Kordić

Novoosnovani Fakultet (slika 1), a prethodno Viša pomorska škola, imao je značajnu obrazovnu, ali i društvenu ulogu u kulturnoj prepoznatljivosti Kotora, Boke i Crne Gore. Neke od brojnih nagrada i priznanja koje je Fakultet dobio jesu: nagrada Opštine Kotor „21 novembar” 1970. godine, koju je ponovo dobio i 2015. godine, potom Povelja Turističkog saveza Crne Gore (1979. godine) i Plaketa Jugoslovenske ratne mornarice 1976. godine. Fakultet je nagrađen prestižnom nagradom „Oktoih” 1980. godine, te

Plaketom Univerziteta Crne Gore 1994. godine, za izuzetan doprinos razvoju Univerziteta.

Tabela 1 - Direktori/dekani tokom 65 godina rada Fakulteta.

Direktor	Vremenski period	Naziv Fakulteta u vrijeme mandata direktora
dr Božidar Tripković	1959 –1973	Viša pomorska škola
mr Ilija Maslovar	1973 –1977	Viša pomorska škola
Prof. dr Borislav Ivošević	1977 –1981	Viša pomorska škola
Dekani	Vremenski period	Naziv Fakulteta za vrijeme mandata dekana
dr Milenko Pasinović	1982.	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Stevan Šaranović	1982–1984	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Stevan Šaranović	1984–1988	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Stevo Nikić	1988–1993	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Stevan Šaranović	1993– 1996	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Stevan Popović	1997–1998	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Borislav Ivošević	1999–2002	Fakultet za pomorstvo
Doc. dr Andrija Lompar	2002– 2003	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Marija Radulović	2003.	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Marija Radulović	2003–2004	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Milorad Rašković	2004–2007	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Milorad Rašković	2007–2010	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Danilo Nikolić	2010–2013	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Danilo Nikolić	2013–2016	Fakultet za pomorstvo
Prof. dr Danilo Nikolić	2017.	Pomorski fakultet Kotor
Prof. dr Špiro Ivošević	2017–2020	Pomorski fakultet Kotor
Prof. dr Špiro Ivošević	2020–2023	Pomorski fakultet Kotor
Prof. dr Tatijana Dlabač	2023–	Pomorski fakultet Kotor

(Izvor: Monografija 2024: 240 [5])

Dva nova četvorogodišnja odsjeka otvaraju se studijske 1999/2000. godine i to: Pomorsko-nautički i Brodomašinski. Dotadašnji dvogodišnji odsjek za Pomorske komunikacije i automatiku prerastao je u odsjek Pomorska elektrotehnika. Od osnivanja Više pomorske škole 1959. godine do Fakulteta za pomorstvo 1981. godine i današnjeg Pomorskog fakulteta Kotor 2016. godine, ovu visokoškolsku instituciju vodili su brojni direktori i dekani. U raznim periodima rada, manje ili više izazovnim za ovu visokoškolsku ustanovu uslijed različitih ekonomskih i političkih dešavanja koji prate razvoj Crne Gore i regiona, svi oni su uspjeli da zadrže primarno pomorski duh ove ustanove, te doprinijeli da Fakultet bude vodilja društvenog, obrazovnog i kulturnog života u Boki i Crnoj Gori. Dakle, do ove 65. godine rada i postojanja Pomorskog fakulteta Kotor, Fakultetom su rukovodili mnogi direktori i dekani, kako je prikazano u Tabeli 1.

Broj diplomiranih studenata od osnivanja Fakulteta odnosno Više pomorske škole Kotor 1959. godine na dvogodišnjim studijama, a u periodu od osnivanja 1959. godine do 2003. godine je 5.501, od kojih 639 na Ekonomskom odsjeku, Turističkom odsjeku 1.350, Lučkom transportu 113, na Radio-telegrafskom odsjeku 396, na Odsjeku za komunikaciju i automatiku 144, Pomorskoj elektrotehnici 28, Brodomašinstvu 1.509 i Pomorsko-nautičkom 1.322. Od uvođenja četvorogodišnjih studija 1999. godine, pa do 2003. godine, ukupan broj diplomiranih studenata je 782 i to po odsjecima: Nautika (22), Brodomašinstvo (24), Odsjek za upravljanje (540), Organizaciono eksploatacioni odsjek (196). Od uvođenja trogodišnjih studija u skladu sa Bolonjskom deklaracijom 2004. godine, broj diplomiranih studenata je 2.144, odnosno po studijskim programima: Nautika (697), Brodomašinstvo (360), Pomorske nauke (193), Pomorska elektrotehnika (3. diferencijalna godina 107), Menadžment u pomorstvu (721), Lučki transport (3. diferencijalna godina 66).

Od akreditovanja novih studijskih programa 2017. godine broj diplomiranih studenata na osnovnim studijama je 319, a po studijskim programima kako slijedi: Nautika i pomorski saobraćaj (130), Brodomašinstvo (52), Pomorska elektrotehnika (46) i Menadžment u pomorstvu i logistika (91). Na jednogodišnjim specijalističkim studijama stekle su se 569 diplome, od kojih 410 na studijskom programu Menadžment u pomorstvu i Pomorske nauke (96) od 2007. godine, te 63 na specijalističkom studijskom programu Politehnika u pomorstvu u periodu od 2012. do 2015. godine. Titulu magistra nauka na jednogodišnjim studijama na odsjecima Pomorske nauke i Menadžment u pomorstvu stekao je 71 student, odnosno 5 od uvođenja novih reakreditovanih dvogodišnjih master studija. Akademsko zvanje doktora nauka na trogodišnjim studijama od 2017. godine dobilo je 13 studenata [5].

2.2. Izdavačka djelatnost

Kada je u pitanju izdavački rad, od samog osnivanja Više pomorske škole u Kotoru, osim udžbenika za potrebe nastavnog procesa, Škola je 1974. godine izdala prvi Zbornik u kojem su publikovani radovi sa simpozijuma povodom 275 godina školovanja pomorskog kadra u školi kapetana Marka Martinovića u Perastu. Svi radovi ovog Zbornika bave se obrazovanjem pomoraca do tog perioda odnosno 1974. godine [3]. Počevši od dvobroja 7-8/1981-82, Zbornik Više pomorske škole postao je Zbornik Fakulteta za pomorstvo koji izlazi u kontinuitetu do 2019. godine i broji ukupno dvadeset dva broja.

U cilju podizanja kvaliteta naučnog i istraživačkog rada iz oblasti pomorskih nauka i predstavljanja međunarodnoj akademskoj zajednici, od prethodnog Zbornika 2022. godine nastao je međunarodni Časopis Pomorskog fakulteta Kotor „Časopis Pomorskog fakulteta Kotor: Journal of Maritime Sciences (JMS)” koji objavljuje dva broja godišnje. Prvi urednik Časopisa je prof. dr Špiro Ivošević (od 2022. do 2023. godine) dok je aktuelna urednica časopisa prof. dr Milena Dževerdanović Pejović. Časopis objavljuje naučne, pregledne i stručne radove iz široke lepeze aktuelnih oblasti u pomorstvu kao što su navigacija, pomorska logistika i transport, pomorska elektrotehnika, energetska efikasnost, brodomašinstvo, zaštita morske sredine, komunikacija, automatizacija, pomorsko pravo, ekonomija, digitalizacija, menadžment i marketing u pomorstvu, te teme vezane za obrazovanje pomorskog kadra i problematiku sprovođenja politike kvaliteta u institucijama koje se bave obukama za pomorce. Kao jedan od vidova saradnje sa važnim lokalnim ustanovama i institucijama kulture, Časopis u okviru rada po pozivu posvećuje pažnju promovisanju obrazovanja, pomorstva i kulturne baštine grada Kotora, Boke i Crne Gore. Od osnivanja Časopisa, radove po pozivu pisali su: prof. dr Anton Sbutega na temu „Statuti Bokeljske mornarice Kotor od 1436 do 2016 godine”, Danijela Nikčević „Sedamdeset godina Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru”, Nataša Gobović i Ana Kerndl „Značaj fonda Pomorske biblioteke u naučnoistraživačkom i edukativnom procesu”, Joško Katelan „Istorijski arhiv Kotor – pamćenje grada” i najzad, rad posvećen radu i razvoju Univerziteta kao najvećeg pokretača društvenih i kulturnih prilika pod nazivom „Pet decenija Univerziteta Crne Gore” potpisuje prof. dr Rajka Glušica.

2.3. Nastavni proces od reakreditacije 2017. godine do danas

Zakonom o visokom obrazovanju zasnovanom na principima Bolonjske deklaracije Fakultet za pomorstvo primjenjuje novi sistem studija, te je studijske 2004/2005. godine upisana prva generacija studenata koja je

pohađala nastavu po ovom režimu studiranja. Tokom implementacije Bolonjskog procesa nastava se izvodila i van sjedišta zgrade Fakulteta, i to u Budvi od 2005. do 2011. godine za akademski studijski program Menadžment u pomorstvu, od 2011. do 2014. za isti odsjek na Cetinju, i od 2012. do 2014. godine u Baru za primijenjene studijske programe Nautika i Brodomaštinstvo. Sljedeće, 2015. godine formiran je specijalistički studijski program Politehnika u pomorstvu.

Odlukom Savjeta za visoko obrazovanje broj 05-1-32/2017 od 12.05.2017. godine na Pomorskom fakultetu Kotor akreditovani su novi akademski programi osnovnih studija, usaglašeni sa zahtjevima i regulativama najvažnijih pomorskih konvencija, te kompatibilni i uporedivi sa međunarodnim nastavnim planovima i kurikulumima koji se koriste u pomorskim institucijama visokog obrazovanja. Novoakreditovani studijski programi na osnovnim studijama (180 ECTS) su: Nautika i pomorski saobraćaj (sa dva izborna modula Nautika i Pomorski saobraćaj), Brodomaštinstvo (sa izbornim modulima Brodsko inženjerstvo i Inspekcije brodomaštinskih sistema), Pomorska elektrotehnika (izborni moduli Brodski elektro-energetski sistemi i Brodski informaciono-komunikacioni sistemi), te društveno orijentisani studijski program Menadžment u pomorstvu i logistika (izborni moduli Carine, špedicija i osiguranje i Menadžment pomorskog transporta i logistika). Od uspostavljanja novih akademskih studijskih programa 2017. godine, Pomorski fakultet Kotor raspolaže sa ukupno 260 slobodnih mjesta za upis u prvu godinu studija, od čega na studijskom programu Nautika i pomorski saobraćaj 80, a na ostalim studijskim programima po 60.

Studijski programi tehničke provincije usaglašeni su i kompatibilni prvenstveno sa regulativama i preporukama Međunarodne konvencije o standardima obuke, izdavanja uvjerenja i vršenja brodske straže (STCW 78/95/10), te indirektno i sa drugim konvencijama Međunarodne pomorske organizacije kao što su SOLAS 74/78, MARPOL 73/78 i druge. Kao potvrda usaglašenosti sa zahtjevima STCW konvencije, Fakultet posjeduje sertifikat izdat od strane Hrvatskog registra brodova i podliježe kontinuiranim provjerama od strane nacionalnih i međunarodnih stručnih tijela. Upravo zbog globalne prirode pomorske profesije i pravnih okvira koji regulišu ovu specifičnu granu privrede i teže da se obrazuju kadrovi koji će biti kompetentni za rad kako na kopnu tako i moru, akreditacija novih programa je zahtijevala usklađivanje studijskih programa i ECTS kataloga sa reformama koje prate nacionalne zahtjeve visokog obrazovanja, odnosno evropski visokoškolski sistem prenosa kredita. U tom smislu, izazov u poslovanju Pomorskog fakulteta Kotor u odnosu na druge jedinice Univerziteta Crne Gore jeste da koordinira svoj rad inkorporiranjem i

usklađivanjem zakonske i statutorne regulative resornih ministarstava za oblasti prosvjete, nauke i pomorstva. Specifičnost naučnog, nastavnog i pedagoškog rada Pomorskog fakulteta Kotor ogleda se u multidisciplinarnosti i prožimanju nastave i struke, te neizostavne povratne sprege između Fakulteta i pomorske privrede.

Iz ugla primjene međunarodnih pomorskih konvencija u edukativnom procesu, prilikom izrade nastavnih planova uzimaju se primjeri komparativne prakse studijskih programa na prepoznatljivim pomorskim ustanovama visokog obrazovanja u regionu, kao što su Pomorski fakultet u Splitu, Pomorski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Zadru, Pomorski odjel u Zadru, Fakultet za pomorstvo i saobraćaj u Portorožu; Pomorski univerzitet u Konstanci, Univerzitet u Egeju i mnogi drugi [2]. Pored osnovnih akademskih studija, reakreditovane su akademske master i doktorske studije. Dvogodišnje master studije (120 ECTS) čine studijski programi Pomorske nauke (Izborni moduli Nautika i pomorski saobraćaj i modul Brodsko inženjerstvo), te studijski program Menadžment u pomorstvu i logistika. Za međunarodnu prepoznatljivost Fakulteta i Univerziteta Crne Gore, izuzetno je važan podatak da je na Pomorskom fakultetu Kotor od studijske 2024/25. godine započela nastava na prvom međunarodnom interdisciplinarnom master programu (120 ECTS) na engleskom jeziku u Crnoj Gori u okviru projekta MEP&M: Zaštita i upravljanje morskom sredinom (eng. *Maritime Environmental Protection and Management*). Ovaj studijski program ima za cilj jačanje kompetencija studenata i zaposlenih u javnim i privatnim institucijama u oblasti plave ekonomije u Crnoj Gori i Albaniji. Pored nastavnika i stručnjaka iz Crne Gore, u nastavni proces uključen je Institut za biologiju mora Univerziteta Crne Gore i univerziteti u Draču i Valoni.

Imajući u vidu međunarodnu prirodu pomorske industrije, ciljevi osnovnih akademskih programa tehničke profilacije (Nautika i pomorski saobraćaj, Brodomašinstvo i Pomorska elektrotehnika) jesu da iznjedre kompetentnog pomorca, buduće oficire palube, mašine i elektrotehnike koji će biti osposobljeni da plove na brodovima nacionalne i međunarodne flote i steknu najviša pomorska zvanja. S druge strane, brojni alumnisti Pomorskog fakulteta Kotor stekli su zavidne pozicije u resornim ministarstvima, lučkim kapetanijama, lukama, marinama, ali i na poslovima održavanja, nadzora i kontrole, carini, špediterskim i logističkim kompanijama, te pomorskim kompanijama za ukrcaj, službama obalne plovidbe, Upravi pomorske sigurnosti i slično. Društveno profilisani studijski program osnovnih akademskih studija Menadžment u pomorstvu i logistika obrazuje kadar za širok spektar djelatnosti povezan sa pomorskom djelatnošću i nudi mogućnost zaposlenja u brojnim pomorskim

kompanijama, lukama, marinama, oblasti marketinga i menadžmenta u pomorstvu, rastućem sektoru nautičkog turizma, špediciji i osiguranju.

Cilj akademskih master i doktorskih studija jeste da se, sa jedne strane, popuni deficit akademskog kadra iz redova kapetana, oficira palube, mašine i elektrotehnike, a sa druge, da se omogući kvalitetnim kandidatima da napreduju u naučnom smislu i nadograde akademske karijere na fakultetima, u istraživačkim centrima i institutima. Imajući u vidu da je Crna Gore pomorska država, cilj je stvoriti kadrove koji će biti kvalifikovani i graditi karijere kako u Crnoj Gori tako i širom svijeta [2].

2.4. Ostali resursi u funkciji nastave i naučnog rada

Praktična nastava je neizostavan dio nastavnog procesa na Pomorskom fakultetu Kotor i realizuje se kroz saradnju sa brojnim privrednim subjektima i nastavnim bazama. U skladu sa svojom petogodišnjom strategijom (2019-2024), osim unapređenja nastavnog procesa, Pomorski fakultet Kotor intenzivno radi na povezivanju sa pomorskom privredom. Fakultet ima veliki broj ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji sa privrednim društvima, institucijama i kompanijama, kao što su: Crnogorska plovidba AD Kotor, Barska plovidba AD, Luka Kotor AD, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Služba zaštite i spašavanja, Jugopetrol AD, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, UNA Montenegro d.o.o, Marina Portonovi, Adriatic 42 i drugi. Kao pokazatelj dobre saradnje Fakulteta sa lokalnom zajednicom, potpisan je Memorandum o saradnji sa Opštinom Kotor. Ovi ugovori temelj su proširenja nastavnih i istraživačkih baza Fakulteta, izvođenja praktične nastave, zajedničkih projekata i aktivnosti. Među brojnim praktičnim aktivnostima za studente, važno je pomenuti plovidbe školskim brodom „Jadran“ koje Pomorski fakultet Kotor za svoje studente uspješno realizuje u saradnji sa Mornaricom Vojske Crne Gore.

Fakultet posjeduje savremenu opremu i visoke tehnološke standarde za izvođenje raznih vidova nastave: neposredne, praktične nastave, laboratorijskih i računarskih vježbi, *online* ili *distance learning* nastave putem platforme Moodle. Fakultet raspolaže sa devet učionica i amfiteatrom što čini ukupno šest stotina sjedećih mjesta, potom dvije računarske sale i tri laboratorije za obavljanje praktičnih vježbi. Važna logistička osnova za realizaciju praktične nastave obezbjeđena je nabavkom simulatora renomiranih proizvođača: Transas, OSC, Rolls Royce, Kongsberg, ABB i Unitest [5].

U blizini Pomorskog fakulteta Kotor, na atraktivnoj poziciji uz samu obalu mora, smještena je Pomorska biblioteka koja djeluje u sastavu Fakulteta od njegovog osnivanja 1959. godine. Bibliotečki fond čini preko

25.000 bibliotečkih jedinica. Resurse biblioteke Pomorski fakultet Kotor dijeli sa Fakultetom za turizam i hotelijerstvo i Institutom za biologiju mora Univerziteta Crne Gore. Vrijedno je istaći da je sadašnja zgrada Biblioteke renovirana 1989. godine zahvaljujući donaciji Boža Dabinovića, brodovlasnika iz Monaka, porijeklom iz Dobrote. Svoj nesebični dar posvetio je uspomeni na svog oca, prof. dr Antuna Stijepova Dabinovića. Dalje, zgrada predstavlja i svojevrsan istorijsko-kulturni spomenik imajući u vidu podatak da je u njoj 29. oktobra 1813. godine proglašeno ujedinjenje Crne Gore i Boke Kotorske. Za tu priliku, formirana je Centralna komisija kojom je predsjedavao Petar I Petrović Njegoš te se po ovom istorijskom događaju, zgrada danas zove Zgrada Centralne komisije [6].

U težnji da se ispune međunarodni standardi i kriterijumi u obrazovanju i obukama za pomorce, Pomorski fakultet Kotor od 2000. godine sprovodi dokumentovani sistem kvaliteta koji je u skladu sa ISO 9001-1994 standardom. Od 2003. godine, Fakultet je počeo sa primjenom sistema ISO 9001-2000. Počevši od 2017. godine, Pomorski fakultet Kotor primjenjuje ISO 9001-2015 verifikovan od strane Hrvatskog registra brodova, a koji obuhvata sve studijske programe i organizacione jedinice Fakulteta. Tokom proteklih decenija, Fakultet je stalno poboljšavao svoje standarde kvaliteta, koji su u prethodnom periodu bili nadgledani od strane Lojdovog registra, a zatim sertifikovani od Hrvatskog registra brodova i Biro Veritasa.

Centar za obuku pomoraca u okviru Pomorskog fakulteta Kotor postoji od 2000. godine, a od 2009. godine funkcioniše kao posebna organizaciona jedinica Fakulteta. Danas Centar nudi više od šezdeset obuka, usklađenih sa nacionalnim i međunarodnim regulativama IMO modela kurseva i primarno STCW konvencije. U sastavu Fakulteta funkcioniše i Centar za istraživanja, inovacije i preduzetništvo, koji je opremljen 3D tehnologijom kao dijelom 3D laboratorije. Takođe, studentima i istraživačima na raspolaganju su Laboratorija za zaštitu mora od zagađenja s brodova (Smart Bay Lab), Laboratorija za analizu nafte i naftnih derivata, Laboratorija za offshore tehnologije i Laboratorija za pomorsku elektrotehniku. Osim toga, nova Laboratorija za podvodnu arheologiju pomorstva obezbijedila je Univerzitetu Crne Gore članstvo u UNESCO UniTwin mreži univerziteta s programima i istraživačkim centrima za podvodnu arheologiju [5]. Pomorski fakultet Kotor jedini je akreditovani Marlins centar u Crnoj Gori čija je svrha izdavanje sertifikata o poznavanju pomorskog engleskog jezika.

3. Doprinos društvenom razvoju i međunarodna prepoznatljivost

Pomorski fakultet Kotor je državna institucija i ujedno jedinica Univerziteta Crne Gore koji čine devetnaest fakulteta i četiri naučno-istraživačka instituta. Pomorski fakultet Kotor, a tadašnja Viša škola, postao je član Univerziteta Crne Gore „Veljko Vlahović” 1974. godine, po njegovom osnivanju. S tim u vezi, odgovornost i misija Pomorskog fakulteta usmjerena je kako na obrazovanje, tako i na društveno angažovano djelovanje. U okviru Strategije Univerziteta Crne Gore (2019-2014) Univerzitet je profilisan kao „jezgro društvenih aktivnosti” čije djelovanje treba da podstiče kulturna dešavanja, održavanje okruglih stolova, skupova i konferencija iz oblasti aktuelnih tema, te doprinosi izučavanju pitanja od važnosti za održivi razvoj [11]. Usaglašavajući svoje djelovanje sa navedenom strategijom i Strategijom razvoja Pomorskog fakulteta Kotor, Fakultet bilježi niz društvenih aktivnosti koje sprovodi uz podršku lokalne zajednice, ali i međunarodnih partnera i prijatelja.

Imajući u vidu organizacione, ljudske i logističke potencijale, Pomorski fakultet Kotor je 2021. godine postao organizator i domaćin Međunarodne konferencije pomorskih nauka - *Kotor International Maritime Conference* (KIMC). Od tada, konferencija na ovom već tradicionalnom skupu okuplja oko stotina naučnika i istraživača kako iz države, tako i inostranstva, ali i brojne predstavnike resornih ministarstava, pomorskih preduzeća, kompanija, agencija i drugih relevantnih subjekata. Ove, 2024. godine, Konferencija će u okviru Svečane akademije obilježiti 65 godina postojanja Pomorskog fakulteta Kotor.

Pomorski fakultet Kotor je ujedno organizator prvog akreditovanog programa cjeloživotnog učenja - ljetnje škole na engleskom jeziku. Ove godine, Fakultet je bio domaćin treće za redom međunarodne ljetnje škole na engleskom jeziku pod nazivom „Održivi razvoj jahting i kruzing industrija”. Takođe, već drugu godinu za redom, u okviru Festivala vjetrova, a u organizaciji Pomorskog fakulteta Kotor i Jedriličarskog kluba Delfin, u Tivtu je održana druga međunarodna naučno-stručna konferencija „Boka Kotorska kao održiva nautička destinacija”.

Kao vrhunac višedecenijske prepoznatljivosti i obezbjeđenja kvalitetnog nastavnog procesa i edukacije pomoraca, Pomorski fakultet Kotor je 2023. godine postao punopravna članica Međunarodne asocijacije pomorskih univerziteta (eng. *International Association of Maritime Universities* - IAMU). Ovu asocijaciju trenutno čini 74 univerziteta, pomorske akademije i fakulteti koji se bave obrazovanjem i obukama u pomorstvu,

uključujući Nippon Fondaciju, čime ukupno broji 75 članica iz cijelog svijeta [5].

Fakultet je postao i član Evropske platforme transportnih nauka (eng. *European Platform of Transport Sciences - EPTS Foundation eV*) odlukom usvojenoj na Godišnjoj skupštini Udruženja koja se održala u Varšavi 15. septembra 2024. godine. Zahvaljujući brojnim projektima čiji je nosilac ili koordinator, Pomorski fakultet Kotor bilježi veliki broj događaja, značajno doprinoseći međunarodnoj vidljivosti i pozicioniranju Fakulteta i Univerziteta u svijetu razvijajući saradnju ne samo sa srodnim visokoškolskim institucijama, već i sa različitim državnim i privrednim subjektima iz mnogih evropskih zemalja.

Pomorski fakultet Kotor od 2014. godine aktivno učestvuje u Erasmus+ programu mobilnosti studenata i osoblja. Na osnovu oko 20-ak potpisanih ugovora sa evropskim visokoobrazovnim institucijama u oblasti pomorstva, Fakultet bilježi rastuće trendove u ovoj oblasti. Do sada je realizovano više od 60 mobilnosti studenata, kao i preko 200 mobilnosti akademskog i administrativnog osoblja, a kontinuirano se radi i na sklapanju novih ugovora o saradnji [5].

U sklopu postojećih ugovora o saradnji sa lokalnom upravom i uz pomoć resornih ministarstava, Fakultet je veoma aktivan u približavanju nauke studentima i široj javnosti, posebno mlađim generacijama. U okviru manifestacije „Dani nauke i inovacija” koja je postala tradicija na Pomorskom fakultetu i Univerzitetu, Fakultet otvara vrata brojnim osnovcima i srednjoškolcima, koji se ovom prilikom upoznaju sa resursima Fakulteta, i posebno za njih atraktivnim simulatorima i opremom Centra za istraživanja, inovacije i preduzetništvo. Mogućnosti studiranja, zaposlenja i rada u pomorskoj industriji prezentuju se kroz razne događaje kao što su sajam zapošljavanja i panel diskusija „Dan plave karijere – Istraži horizonte uspjeha”.

Dalje, stalna angažovanost na polju nauke i podizanje svijesti o aktuelnim društvenim temama ogleda se kroz brojne radionice i okrugle stolove u organizaciji Pomorskog fakulteta Kotor. Neki od skorijih panela su: „Obrazovanje i obuke pomoraca”, „Inovacije u sektoru plavog rasta: Potencijali i trendovi”, „Primjena obnovljivih izvora energije do održive energetske budućnost”, „Položaj žena u pomorskoj industriji”, „Važnost akademskog integriteta i borba protiv plagijarizma” i slično. Imajući u vidu studente koji su u fokusu rada fakulteta od njegovog osnivanja, Fakultet na prigodan način, posebno kroz sekciju „Alumni priče” u sklopu svog zvaničnog sajta, posvećuje pažnju bivšim studentima koji su svoje karijere ostvarili na kopnu ili na nekom od brodova. Fakultet obilježava važne

datume u pomorstvu kao što su, između ostalog, Svjetski dan pomoraca (25. jun), te Međunarodni Dan žena u pomorstvu (18. maj).

Pomorski fakultet Kotor je jedan od aktiva dobrovoljnih donora krvi u sklopu Kluba dobrovoljnih davaoca krvi od 1979. godine [6]. Takođe, Fakultet Kotor pruža značajnu podršku Studentskoj organizaciji, koja je aktivna po pitanju oplemenjivanja studentskog života organizovanjem sportskih turnira, humanitarnih aktivnosti, publikovanja studentskog časopisa i drugih društveno korisnih aktivnosti kao i ekoloških aktivnosti u priobalnom i morskom području. Pomorski fakultet Kotor ima i svoju Sindikalnu organizaciju, čiji je primarni cilj udruživanje, zaštita i unaprijeđenje ekonomskih i socijalnih prava zaposlenih na Fakultetu.

4. Trenutni kurs i misija

U proteklih šezdeset pet godina rada i postojanja, od Više pomorske škole do Pomorskog fakulteta Kotor, Fakultet se izborio sa brojnim nedaćama i izazovima u svom rastu i razvoju. Ipak, nedostatak prostorija i opreme u prvim decenijama razvoja nije spriječio da ova ustanova od samih početaka postane prepoznatljivi i jedinstveni stožer pomorskog obrazovanja u Crnoj Gori i regionu. Tokom prethodnog vijeka Fakultet bilježi svoj procvat u nastavnom i naučno-istraživačkom radu, intenzivirajući veze sa međunarodnim pomorskim subjektima u promovisanju imidža nautičke i turističke destinacije u doba Jugoslavije i uspona najveće pomorske kompanije u Crnoj Gori - „Jugooceanije“. Iako su dešavanja koja prate devedesete godine prošlog vijeka imala za posljedicu krah crnogorskih brodarskih kompanija i znatno uticali na cjelokupno pomorsko školstvo i pomorsku profesiju, Fakultet je zadržao postojanost i posvećenost razvoju kompetentnih kadrova i razvoju naučne misli, te aktivnom učešću u promovisanju pomorskog identiteta grada, Boke Kotorske i Crne Gore.

Danas je Pomorski fakultet Kotor savremena institucija visokog obrazovanja koja zauzima značajno mjesto u pomorskoj akademskoj zajednici i globalnom pomorskom tržištu. Imajući u vidu dinamiku promjena koje bilježi pomorska industrija i pomorski sektor, politika Fakulteta okrenuta je njegovim ciljevima: unaprijeđenju nastavnog procesa i njegovom usklađivanju sa potrebama tržišta rada; razvoju nauke i projektnih aktivnosti koje omogućuju osnivanje novih studijskih programa, osnaživanju tehničkih kapaciteta i uslova za rad u novom okruženju koje diktiraju trendovi u informacionim i komunikacionim tehnologijama. Jedan od kontinuiranih napora Fakulteta jeste aktivno učešće u društvenom i kulturnom radu i povezivanje sa lokalnom privredom, nacionalnim i međunarodnim tijelima. Najzad, imajući u vidu njegov primarni identitet kao

akademske institucije visokog obrazovanja u pomorstvu, Pomorski fakultet Kotor u svome radu nastavlja punim jedrima naprijed, čuvajući integritet pomorskog sektora i naučne misli u održivom, bezbjednom, stabilnom i ekološkom okruženju.

Literatura

- [1] Boljević-Vuleković, Vojislav (1974) Razvoj pomorskog školstva na Crnogorskom primorju, Zbornik Više pomorske škole u Kotoru, 77–106.
- [2] Elaborat o akreditaciji osnovnih, master i doktorskih akademskih studijskih programa na Univerzitetu Crne Gore, Pomorski fakultet Kotor, 2016.
- [3] Ivošević, Borislav (1979) Razvoj Više pomorske škole u Kotoru u periodu 1959–1979. Kotor, Viša pomorska škola u Kotoru, 9–19.
- [4] Ivošević, Borislav (1989) Trideset godina rada i razvoja Fakulteta za pomorstvo u Kotoru, Zbornik Fakulteta za pomorstvo u Kotoru, 17–51.
- [5] Monografija (2024) Univerzitet Crne Gore 1974–2024, Univerzitet Crne Gore, Podgorica.
- [6] Monografija (2019) Univerzitet Crne Gore: Pomorski fakultet Kotor 1959–2029, Univerzitet Crne Gore, Podgorica.
- [7] Nakićenović S. Jovo (1971) Viša Pomorska škola u Kotoru i njena uloga u školovanju pomorskih kadrova, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XIX, Pomorski muzej, Kotor str. 196–217.
- [8] Radojičić, Dragana (2009). Cultural Influence of the East and West: Costume among population of Boka Kotorska in the 18th century. Traditiones, 38 (1), 243–254.
- [9] Sbutega, Anton (2019) Doprinos Bokeljske mornarice obrazovanju pomoraca, Zbornik Fakulteta za pomorstvo u Kotoru, 35 (22), 263–278.
- [10] Sbutega, Anton (2022) Statutes of the Boka Navy Kotor from 1463 to 2016. Časopis Pomorskog fakulteta Kotor – Journal of Maritime Sciences Vol. 23, No. 1, 1–33.
- [11] Strategija razvoja Univerziteta Crne Gore od 2019–2024 (2019) Univerzitet Crne Gore, Podgorica.

Dostavljen: 01.09.2024.

Prihvaćen: 11.11.2024.

Milena Dževerdanović Pejović

Univerzitet Crne Gore, Pomorski fakultet
Kotor

Put I Bokeljske brigade 44, Kotor, Crna
Gora

Email: mlenadz@ucg.ac.me